

Összehasonlító irodalomtudomány Szegeden

FRIED ISTVÁN

Összehasonlító irodalomtudomány – szegedi módra

Az összehasonlító irodalomtudománynak számottevő szegedi hagyományai vannak; hivatkozom Zolnai Béla és Baróti Dezső, Sótér István és Vajda György Mihály szegedi éveire, nem is szólva a különböző modern filológiai tanszékek bekapcsolódásáról a nemzetközi komparatistikai munkálatokba. Az összehasonlító irodalomtudomány előbb speciális képzésként, utóbb „C” szakként, majd „B” szakként társulva a nem oly régen létesült „Irodalomelmélet – speciális képzés”-sel immár évtizednél régebben vállalja részint a hallgatói érdeklődés kielégítését, részint és ezzel szoros összefüggésben a magyar, a közép-európai és általában az irodalomtudomány megújulását célzó munkálkodást. Mindebből az oktatók mellett, velük szövetségben, őket inspirálva hallgatóink jelentős százalékban veszik ki részüket. Arról van ugyanis szó, hogy immár nem a kaland és a rend pörpatvarához szólnak hozzá az e tudományszakban elmélyülni kívánó „önkéntesek”, hanem felfogva az összehasonlító irodalomtudomány egyik, talán leglényegibb tulajdonságát, kiaknázzák annak a típusú dialogicitásnak lehetőségét, amellyel a különféle, egymást kizárni látszó (akár? önkéntelenül azt tévő?) szociolektusok összelátása, összeolvasása elvégezhető. Nem a valódi ellentétek, fogalmi eltérések összemosásában érdekelt az ifjú és kevésbé (inkább szívében) ifjú „komparatista”, hanem az ellentétek okainak feltárásaiban, annak a „nemzeti” irodalomtudományból eredeztethető terminológiának historikumát bemutatva, amelyből a jelen meghatározás-kísérletei és/vagy -tagadásai származtathatók. A szövegpszociológia, a tudománytörténet, a szemiotika éppen úgy „segéd”-tudomány számba mehet, mint az összehasonlító irodalomtudomány megannyi hagyományosabb diszciplínája: mindenekelőtt a toposzkutatás módszereit korszerűbbre hangszerelő kulturális/irodalmi emlékezet feltárása. Amiként a szöveguniverzum a mai fejleményekből átvilágítható; amiként a szövegösszefüggések szövedékké válnak, textúrává; másfelől amiként a regionális és nemzeti tudat – éppen az egymás közelébe emelt szövegek segítségével – regionális és nemzeti irodalomká lesz/lehet.

Az ifjú szegedi komparatisták olyan értelemben kalandorok, hogy előre és hátra, legfőképpen azonban oldalvást „kalandozzák” be a világ irodalmát, legalább két irodalom, két korszak ismeretében, egymásra vetítve korszakokat, irodalmakat, szerzőket, műfajokat, megnyilatkozási módokat, esztétikai álláspontokat, irodalmi/elméleti „iskolákat”. A szétszóródás és az integrativitás dialektikájában látva/láttatva egymásnak felelő műveket, írókat, korszakokat, nyelvi műalkotásokat. Goethe „világirodalom”-képzete és Borges „bábeli könyvtár”-a tetszik eligazítónak, olyképpen, hogy a kanonizáció és az újrakanonizáció, sőt a dekanonizáció műveletében, működtetésében, működési mechanizmusa feltárásában egyként érdekeltnek mutatkoznak Szeged összehasonlító irodalomtudományának ifjú művelői, akik „moderne” és „posztmoderne”, fon-

tos nekik a hermeneutika és a dekonstrukció, annyira azért mégsem, hogy ne tekintsenek mindkettőre némi szkepszissel. S korántsem azért, mert „szürke minden teória”, hiszen a nem- vagy ellen-teória még szürkébb, hanem azért, mert minden teória embertől való, emberi, túlon túl emberi, s hogy még inkább stílszerű legyenek: az értékek átértékelése nem ért, nem érhet véget, a megszakítás és a folyamatosság egymásból következik.

Ennek jegyében adom közre e három dolgozatot, szemináriumok vitaanyagát, kísérleteket (melyek angolul: essays). Abban a hitben, hogy a szerzők nevével még sűrűn találkozhatnak az ifjú (és a nemcsak szívükben, bár ott is ifjú) olvasók.

LÖVÉTEI LÁZÁR LÁSZLÓ

A hús-test felhasználási módozatairól

„Nincsenek ősminták, Pim, csak a test van.”
(Umberto Eco: *A Foucault-inga*)

Az alábbiakban a *hús-test* motívum felhasználását elemzem három kortárs irodalmi szövegben (l. alább): Rakovszky Zsuzsa *Pornográf magazin* című versében (1987, 16–17), Kovács András Ferenc *Don Juan agóniája* című szonettjében (1994, 70), illetve Bogdan Ghiu *Betűk (Litere)* című rövid versében (1996, 36. Saját fordítás – LLL). Ami a kiválasztott szövegek felfejtését illeti: a szövegekben „tétélesen” is megfogalmazott (l. ott) *test és lélek, test és szellem, test és irodalom* gondolatpárok újrafelhasználásán túl a mottó kijelölte irányhoz „tartom magam”. Érdekes kérdés továbbá a kiválasztott szövegek kapcsán a különböző irodalmi iskolák – és nyelvterületek! – (itt: „rejtett”) szembesítése is, ti. (hogy „irodalomtörténet” is legyen a tanulmányban) Rakovszkyra leginkább a tárgyias líra művelője jelző illik a legjobban, Kovács András Ferenc a Próteusz-költő prototípusa, Bogdan Ghiu a „hiperöntudatos textualizmus” képviselője (az idézőjeles rész Marin Mincunak az 1996-os Ghiu-kötethez írt fülszövegéből származik). Szintén a téma érdekességét növeli, hogy kortárs (sic!) szerzőkről van szó, s ha poétikai megvalósításukat nézve teljesen más lírát művelnek is, javasolt témám tekintetében – alábbi szövegekben mindenképp – „egy szinten mozognak” mindhárom szöveg a *hús-test* egyfajta – és helyenként igencsak „szórakoztató” – „kultúrtörténeti” áttekintéseként (dekonstrukciójaként?) is értelmezhető.

„A fullasztó, halálos hússzagot, / a hús színét-ízét szeretjük”, mondja Blok *Szkiták* című versében, s bár az orosz költő bizonyára hevesen tiltakozna kijelentésem ellen, megállapítása nem csupán a szkitákra igaz a pánmongolizmus idején. Babits ugyan picit szűkíti a hús (fogalmi) körét, amikor *Hús-szigetek a kőtengerben* című versében a szeretett nő testét teszi az élet forrásává és az élet értelmévé, viszont a kontextustól eltekintve ő is a mottót látszik „újramondani”: „te vagy mindennek kincse és szövete (...) / eleven hús! világnak magva.” Értelemszerűen idekívánczik a szótár értelmezése, meghatározása a *hús-testről* (hiszen példával szolgálhat arra nézve, miként értelmezik kölcsönösen egymást a kiválasztott szövegek): „A test az élőlény anyagi mivolta, szer-